

Landschappelijk

Landschapswacht trekt brede aandacht in Den Haag

30 september 2009: een overzichtstentoonstelling van landschapselementen die wachten op een broodnodige opknappbeurt, de lancering van een TV-spotje, ingesproken door Bram van der Vlugt en een 'takkenwrijf' met een 'boom van een kerel' vroegen op ludieke wijze aandacht in Den Haag voor de helaas trieste bevindingen van de Landschapswacht. Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, die de Landschapswacht had gevraagd om het onderzoek te verrichten, kijkt terug op een geslaagde dag.

Minister Plasterk van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) was op het allerlaatste moment verhinderd en zijn plaatsvervangster directeur-generaal mevrouw Van Kranendonk nam het eerste exemplaar van het rapport in ontvangst. Zij gaf te kennen onze zorg om de achteruitgang van landschapselementen als cultureel erfgoed te delen. Bovendien zou ze de minister onze boodschap overbrengen dat het beter zou zijn om geld te concentreren op enkele gebieden en daar dan alles goed op te knappen. Op dit moment worden gelden namelijk uitgesmeerd, zodat je voor alles te kort komt en zelfs geld op de plank blijft liggen. Verder werd gevraagd of minister Plasterk zijn zorgen aan de andere vakministers wilde overbrengen en deze verzoeken serieus werk te maken van de teloorgang van ons landschap.

Voor het gebouw van de Tweede Kamer werd het rapport ook overhandigd aan de voorzitters van de Vaste Kamercommissie van de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Ook minister Cramer die toevallig naar buiten kwam nam een rapport in ontvangst.

verder lezen op volgende pagina

Takkenwrijf en Boom van een Kerel trokken ontroostbaar door Den Haag.

De vader des vaderlands kijkt, omringt door duiven, uit over het zieltoegende landschap.

De heer Atsma van de Vaste Kamercommissie van LNV, mevrouw Snijder-Hazelhoff, van de Vaste Kamercommissie van VROM, en de directeur-generaal mevrouw Van Kranendonk van OCW, die minister Plasterk verving, maakten een ronde langs de honderden foto's van vervallen landschapselementen uit heel het land.

Daarna bezochten vertegenwoordigers van OCW en van de Vaste Kamercommissies LNV en VROM samen met de pers de tentoonstelling op het plein met honderden foto's van ons stervende landschap. Een kleine greep uit duizenden voorbeelden van verval. Voor sommigen een eye-opener, voor anderen een prikkel om meer werk te maken van landschapsherstel. De aanwezigen benadrukten het belang van het werk van de Landschapswacht en spraken hun waardering uit.

Kamerleden konden zich goed voorstellen dat een gericht en meer geconcentreerde aanwending van bestaande middelen meer zichtbaar resultaat in het landschap zou opleveren, waardoor toekomstige kabinetten, provinciale besturen en gemeentes geïnspireerd zullen worden meer investeringen vrij te maken voor waardevolle landschapsele-

menten. Kamerleden zeiden toe de verschillende departementen van VROM, LNV, OCW en Verkeer en Waterstaat te vragen om gezamenlijk een reactie te geven op het rapport. Ook vonden de Kamerleden dat Europese gelden moeten worden uitgegeven aan landschapsgebonden kwaliteiten, maar niet zonder daar voorwaarden aan te verbinden.

In café Dudok, tegenover het Binnenhof, konden belangstellenden en pers vragen stellen aan een panel van vertegenwoordigers van

provincies, gemeentes, overheidsdiensten, fondsen, en landschapsorganisaties om te achterhalen waarom het landschap, ondanks alle mooie woorden en beleidsdoelen die een ieder zich stelt, toch gewoon onverminderd achteruitgaat.

Het CDA-kamerlid mevrouw Van Vroonhoven zei dat bereikt was dat nu drie departementen op zoek zouden gaan naar oplossingen en geld. Mieke van der Weij zat dit vragenuur voor en zag er streng op toe dat de vragen niet ontweken, maar beantwoord werden.

Ook minister Cramer die toevallig naar buiten kwam nam graag een rapport in ontvangst.

Aan wie maar horen wilde, hier Vara's Vroege Vogels, maakten Takkenwijn en Boom van een Kerel hun grote verdriet kenbaar over het verdwijnen van het landschap.

Met veel verve en gevoel voor landschap leidde Mieke van der Weij het debat in café Dudok, tegenover het Tweede Kamergebouw.

De Landschapswachtrapportage: *Landschap verdwijnt*

De afgelopen twee jaar heeft de Landschapswacht in opdracht van de VNC door heel Nederland gratis tientallen waardevolle cultuurhistorische landschapselementen in bezit bij particulieren gerestaureerd. Deze particulieren – voornamelijk agrariërs – hebben in tegenstelling tot de professionele terreinbeheerders niet de primaire taak ons cultureel erfgoed te beheren en in stand te houden. Daarom is hun eenmalig gratis onderhoud aangeboden.

Foto: Floris van Hintum

Knotbomerij gemeente Vlist: bestaande bomen zijn ontdaan van hun takkenlast, nieuwe bomen zijn geplant.

De Landschapswacht heeft zich specifiek gericht op de twaalf provincies, die veel landschapstaken hebben overgenomen van het Rijk, en heeft met deze rapportage inzichtelijk gemaakt waar de problemen en knelpunten liggen bij het beheer van deze landschapselementen.

Er is nauwelijks nog iets over van ons landschappelijk erfgoed, dus we hebben geen tijd te verliezen, willen we ons

nageslacht deze laatste restjes landschapsschoon niet onthouden.

Landschapselementen zijn inmiddels zo zeldzaam geworden dat ze allemaal beschermd en beheerd moeten worden, ongeacht wie de eigenaar is of waar die elementen liggen. Meer geld blijkt bittere noodzaak.

Het kost de Landschapswacht geen enkele moeite om vervallen landschapselementen te vinden.

Een gedempte sloot.

Zo eindigen eiken uit heggen uiteindelijk en verdwijnt de geschiedenis.

Dode eiken op een ooit mooie steilrand in de Maasheggen.

Een restje heg beschadigd door het vee.

Een eenzame meidoornstruik is alles wat van een heg is overgebleven.

Deze 'heg' moet duidelijk dood.

Foto: Bart Dingemans

Foto: Floris van Hintum

Foto: Jaap Dirksmaat

Belangrijkste conclusies en aanbevelingen

- Het behoud van erfgoedwaardige groene landschapselementen is in het belang van de samenleving en toekomstige generaties. Het is zeker niet specifiek in het belang van een particulier, voor wie erfgoed eerder een sta-in-de-weg is. De Landschapswacht heeft voor het opknappen van de landschapselementen de eigenaren actief benaderd. De overheid benadert boeren op dit moment níét actief, terwijl dit wel nodig is voor het behoud van landschapselementen. Verder moeten boeren zelf maar op het idee komen om subsidie aan te vragen. Maar dan is de bureaucratische regellast niet echt aantrekkelijk voor een boer. Ook verandert de regelgeving voortdurend, waardoor de boer niet meer weet waar hij aan toe is en bij welke instelling hij moet aankloppen. Het overgrote deel van de agrariërs heeft inmiddels geen erfgoedwaardige elementen meer op hun bedrijf, als gevolg van de ruilverkavelingen of omdat de boer zelf de landschapselementen heeft verwijderd.
In het belang van het behoud van landschapselementen past een correcte actieve benadering door overheden van eigenaren die nog wel erfgoedwaardige elementen op hun bedrijven hebben. Een persoonlijk gesprek 'rond de keukentafel' met de eigenaar waarin alle mogelijkheden besproken worden, zoals het vastleggen van oppervlaktes, toestand van het element en een beheersadvies, levert naast vertrouwen, meer, beter en gericht beheer op.
- Vele landschapselementen verkeren in een staat van verval. Allereerst moet het achterstallig onderhoud gedaan worden. De Landschapswacht heeft berekend dat dit eenmalig 320 miljoen vergt. Op dit moment is hier géén geld voor beschikbaar. **Het advies van de Landschapswacht is om subsidie te verstrekken voor het wegwerken van de gehele onderhoudsachterstand.**
- Er bestaan nog steeds geen marktconforme vergoedingen voor het onderhoud van landschapselementen. Als de overheid het erfgoed en het landschap en de betrokken eigenaren echt serieus neemt, dan zullen voldoende financiële middelen beschikbaar moeten komen. Op dit moment is voor onderhoud van landschapselementen bij particulieren grofweg 23 miljoen euro per jaar beschikbaar vanuit de verschillende subsidieregelingen.

Een greep uit de tientallen restauraties van waardevolle cultuurhistorische landschapselementen die de afgelopen twee jaar door de Landschapswacht zijn uitgevoerd. De landschapselementen zijn in bezit bij particulieren en zijn gratis opgeknapt.

Knotbomen en heg, gemeente Lith: De op instorten staande knotbomen zijn van hun enorm zware takkenlast ontdaan.

Houtwal, gemeente Berkelland: De greppel en de wal zijn beide weer hersteld, en de wal is weer beplant met nieuwe bomen en struiken.

Houtwal, gemeente Steenwijkerland: De bomen zijn geknot, het hakhout is afgezet, en het wallichaam is opgehoogd met de grond die bij het uitdiepen van de greppel was vrijgekomen.

gen, terwijl jaarlijks 100 miljoen nodig is. Een tekort van 77 miljoen per jaar. De subsidies voor het onderhoud van landschapselementen dienen zo samengesteld te zijn dat de kosten voor onderhoud in hun geheel worden betaald, mét daarbovenop een vergoeding voor de grond en een continueringprovisie.

- De subsidies die nu beschikbaar zijn, gelden niet in het hele land... Zo komt het voor dat bijvoorbeeld onderhoud van graften alleen in Zuid-Limburg wordt gesubsidieerd. Terwijl graften natuurlijk in alle hellinggebieden aanwezig zijn, zoals bijvoorbeeld op de Grebbeberg bij Rhenen en de stuwwal bij Nijmegen. **Het door de Landschapswacht geconstateerde regionale onderscheid voor sub-**

sidies is onverdedigbaar. Subsidies horen in het hele land beschikbaar te zijn.

- Subsidiecontracten gelden maar 6 jaar. De door de Landschapswacht gesproken eigenaren van de herstelde elementen geven aan, net als de meeste agrariërs overigens, langdurige subsidiecontracten te willen sluiten met de overheid, liefst voor onbepaalde duur. Logisch, want de boer wil zekerheid. En erfgoed hoort natuurlijk beheerd te worden met het oog op de eeuwigheid. **Subsidiecontracten dienen met het oog op de lange termijn te worden afgesloten.**
- Er is er geen landelijk beeld over de omvang van het achterstallig onderhoud aan landschapselementen. De door de Landschapswacht berekende tekorten

zijn gebaseerd op de beperkte nu beschikbare gegevens, geëxtrapoleerd naar heel Nederland. Gevreesd moet worden, gezien het feit dat het de Landschapswacht geen enkele moeite kost landschapselementen met achterstallig onderhoud te vinden, dat er nog duizenden elementen in Nederland zijn met achterstallig onderhoud en op het punt staan te verdwijnen.

De Landschapswacht adviseert dan ook met de grootst denkbare spoed een landsdekkende inventarisatie op te starten door professionals.

Dit om zo snel mogelijk een overzicht te verkrijgen van wat ons nog aan erfgoedwaardige landschapselementen rest, in welke staat het erfgoed verkeert en welke elementen met voorrang gered moeten worden.

Foto: Bart Dingemans

Knotessen, gemeente Ede: Deze knotessen waren hoognodig aan een snoeibeurt toe.

Houtwal, gemeente Roden: Door de begroeiing op de wal te vlechten heeft de Landschapswacht het historische beeld hersteld.

Foto: Bart Dingemans

Foto: Bart Dingemans

Graft, gemeente Groesbeek: De bramen en brandnetels zijn verwijderd, en de gehele graft is weer aangeplant met bomen en struiken.

Sloot met elzensingel, gemeente Leusden: De sloot is weer uitgegraven op de plek waar de contouren van de oude sloot zichtbaar waren. Op de slootkanten zijn nieuwe elzen aangeplant.

Foto: Bart Dingemans

Typisch Nederlandse bouwstijl en op zijn dorps weggezet. Aanmerkelijk minder storend en prettiger vertoeven dan de andere voorbeelden op deze pagina.

Mooi gebouwd

'Chalets' in Noord-Brabant. Alleen als je zelf behoorlijk bedrukt en eentonig woont of heel weinig te besteden hebt, laat je je ertoe verleiden in zulke barakken te kruipen.

Wat zoeken mensen wanneer ze vanuit hun eigen huis en woonplek voor een weekend of vakantie in een bungalow gaan zitten ergens in de natuur?

Sommigen hebben zo'n bungalow zelfs als tweede huis gekocht. Als je zelf leuk woont, trekt zo'n park je niet echt aan... Dat merk je meteen als je de dure pochy reclames ziet van de echte chique parken met Drentse dorpen en Limburgse vakwerkstadjes. Hier worden bungalows getoond die boerengezelligheid uitstralen en gelegen zijn in rustieke straatjes, alsof ze daar al jaren, zo niet eeuwen liggen te sluimeren tussen het groen.

Heel anders dan de voorbeelden hieronder uit Noord-Brabant. Alleen als je zelf behoorlijk bedrukt en eentonig woont of heel weinig te besteden hebt, laat je je ertoe verleiden in zulke barakken te kruipen. Ongetwijfeld zullen deze als chalets worden aangeprezen. Vaak is het groen in die omgeving dan tenminste wel weldadiger en aantrekkelijker dan in de thuis situatie.

Maar de overdaad aan recreatiebungalowparken verstoort allerwegen het landschapelijk schoon in nationale parken, zoals op de Veluwe en in Zuid-Limburg. Dan zijn, ter verzachting van zo'n 'nederzetting' (waar nooit een nederzetting is geweest) slechts enkele opties: óf wegwerken met een overdaad aan groen...; óf leuk en rustiek maken, maar dat vertaalt zich in prijs...; óf voorkomen dat de massaliteit en de schaal zo groot worden dat beide eerste opties sowieso falen.

Je kunt er nóg zo veel over zeggen en schrijven, maar onze uniformiteit, gewenste goedkoopheid en benauwde besluitvorming leveren eerder lelijkheid op dan schoonheid. Daar zijn we inmiddels zo aan gewend dat we ons kennelijk tevreden stellen met het middelmatige aanbod.

Foto's: Floris van Hintum

Opbrengst Zomeractie 2009

De Zomeractie stond dit jaar in het teken van een te maken kaart van Nederland, met daarop de mooie en lelijke gebieden weergegeven.

Zo'n kaart geeft een schat aan informatie over waar het landschap mooi is en, maar ook waar je beter weg kunt blijven. Dat laatste is natuurlijk niet plezierig,

Oord van onvoeg

Ik wist dat er veel muren bestaan waartegen je stuk kunt lopen, of die je op z'n zachtst gezegd kunnen ontmoedigen. Maar 'een muur van welwillendheid vormt een oord van onvoeg'...? Daar had ik nog nooit van gehoord.

Toch maar eens een paar jaar terugblikken naar onze omgang met het landschap... De manifesten, de triënnales, de taskforces, de landschapsnota's en de beleidsplannen.

Het kabinet wil, de ministers willen dus ook... De kamer wil, en het hele maatschappelijk middenveld en alle bijvelden willen ook...

Nergens is iemand te vinden die niet wil, zelfs niet tegen betaling.

Geen kamelen op het behang, geen beren op de weg, geen onwillige honden.

Alleen gewillige... Kortom: kat in het bakkie, schot in de roos, bal voor het doel...

Maar dan wordt het stil... Iedereen voegt zich in een muur van welwillendheid en be-

lemmert daarmee iedere vooruitgang. Hoe oogstrelend, zegenrijk en weldadig ook. Het ganse raderwerk valt stil en in de doodse stilte die volgt, staart iedereen ver dwaasd voor zich uit.

Ik luister tijdens een voortreffelijke maaltijd naar raadgevers die ons ondersteunen door ons periodiek met raad en daad bij te staan. Een van hen omschrijft de situatie rond het stagneren van het Deltaplan voor het Landschap als het stuiten op een muur van welwillendheid, een oord van 'onvoeg'. 'Oord van onvoeg'?, denk ik bij mezelf. Ik probeer me voor te stellen hoe je je moet gedragen tegenover een muur van welwillendheid in dat oord van onvoeg.

Je knikt dan minzaam, je glimlacht vriendelijk, je knikt instemmend, je prijst bedenkers van een goed plan de hemel in en knuffelt ze zachtjes dood. Of je papt wat af en houdt wat nat...

Je onderzoekt en 'neemt mee', je laat je adviseren en bent blij met alle steun en draagvlak. Maar ondertussen weet je al-

lang dat je het nooit gaat doen... Dan is het alleen nog maar een kwestie van de tijd uitzitten en geduld bewaren. Want zeg nu zelf, in een land van onvoeg passen schone schijn en het met de mond belijden prima. Evenals het bewijzen van lippen dienst en het veroorzaken van een enorme papierhandel. Maar daarbij is het nooit ook maar de geringste bedoeling om iets tot uitvoering te brengen...

Nee, plannen die wél worden uitgevoerd, zijn altijd plannen waartegen onvoorstelbaar veel bezwaren en bedenkingen bestaan, maar die desalniettemin wel worden gerealiseerd.

Mooi gezegd en bedacht allemaal, maar hoe slecht je een muur van welwillendheid in een oord van onvoeg?

Wordt vervolgd. (Adviezen zijn altijd welkom en worden zeer discreet behandeld.)

Jaap Dirkmaat, directeur

als je je realiseert dat steeds meer delen van ons land worden beschouwd als plaatsen waar je beter niet kunt komen...

De kaart zal daarom ook eens en te meer duidelijk maken waarom we ons Deltaplan 'Nederland weer mooi' voor het landschap dubbel en dwars nodig hebben!

De opbrengst van de Zomeractie bedroeg maar liefst € 15.100 dankzij uw gift kan weer een volgende belangrijke stap gezet worden naar 'Nederland weer mooi!

Informatiecentrum Nederlands Cultuurlandschap

Het Informatiecentrum ligt prachtig op de heuvelflank ten oosten van Nijmegen. Het is het enige informatiecentrum dat geheel is gewijd aan het Nederlandse agrarische landschap. Het Informatiecentrum heeft veel te bieden: om te beginnen is er het Madurodam van het landschap: elf miniatuur-landschappen die de verscheidenheid aan oorspronkelijke Nederlandse landschappen laten zien. Binnen is een uitgebreide tentoonstelling en kom je oog in oog te staan met dieren van een gezond boerenland, zoals dassen en boomkijkers. Leden van VNC hebben gratis toegang. Het Informatiecentrum is iedere zondag en woensdag geopend, van 10.00 uur tot 17.00 uur.

Vrijwilligers gezocht!

Tijdens de openingsuren worden bezoekers van het Informatiecentrum ontvangen en begeleid door medewerkers van VNC. Zeer belangrijk hierbij is de inzet van vrijwilligers. Op dit moment hebben we behoefte aan nieuwe vrijwilligers die het leuk vinden bezoekers rond te leiden.

Voor meer informatie kunt u de vereniging bellen op (024) 68 422 94 of een mailtje sturen naar: info@nederlandscultuurlandschap.nl.

Help de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en werf een nieuw lid!

Om ons werk nog beter te doen, zijn nieuwe leden nodig. U kunt ons daarbij helpen! Eenvoudig, door in uw eigen omgeving leden voor ons te zoeken. Om het werven te vergemakkelijken kunt u potentiële leden een speciaal aanbod doen: als ze lid worden voor minimaal 30 euro per jaar, ontvangen ze het boek Nederland weer mooi als welkomstgeschenk. Natuurlijk worden ook uw inspanningen beloond: indien u drie of meer leden werft, ontvangt u het boek Lekker Landschap; een beschrijving van vele lekkere eetbare planten, bloemen, bessen, noten en paddenstoelen, met verrukkelijke recepten die de lezer ertoe uitnodigen de deur uit te gaan, op zoek naar al dat lekkers in ons landschap.

Mijn eigen gegevens zijn:

naam

adres

pc + plaats

telefoon

e-mail

De gegevens van het nieuwe lid zijn:

Het nieuwe lid betaalt de contributie met de acceptgiro die samen met het welkomstgeschenk wordt verstuurd. U kunt bovenstaande gegevens invullen, uitknippen en in een envelop sturen naar Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Antwoordnummer 2501, 6573 ZX Beek-Ubbergen (postzegel mag, maar hoeft niet).

Colofon: © oktober 2009 Vereniging Nederlands Cultuurlandschap *redactie* Jaap Dirkmaat, Valentijn te Plate *correctie* Jacquélien Gröniger *coördinatie* Valentijn te Plate *ontwerp* bhgo, Arnhem *foto's* Valentijn te Plate, tenzij anders vermeld *druk* Drukkerij De Kleijn Wijchen bv; ISSN 1871-3963 | **Openingstijden Informatiecentrum: elke woensdag en elke zondag van 10.00 - 17.00 uur, uitgezonderd feestdagen.** Rijksstraatweg 174 | 6573 dg Beek-Ubbergen | t (024) 684 22 94 | info@nederlandscultuurlandschap.nl | www.nederlandscultuurlandschap.nl